

Гулзираҳон КАРИМОВА,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети ассистенти.

E-mail: gulzirakhon@inbox.ru

Аҳмад БОБОЕВ,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети доценти.

E-mail: gulzirakhon@inbox.ru

STRENGTHENING PUBLIC AWARENESS – PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY

Abstract

Globalization and informatization are events that comprehensively affect the life of society. Currently, computerization has changed the way people live, their inner world and their way of life. As a result, a free and active citizen is formed. The social-information environment created by informatization expanded the opportunities for people to become true leaders. The new society will be created on the basis of the activities of a free press, which is a key part of society and its cooperation with all types of NNOs. Automation of public services, the emergence of e-government, nationwide reception of the President of the Republic of Uzbekistan, virtual reception, collective electronic circulation, democratization of relations between the state and the people, and strengthening elements of civil society.

Key words: civil society, personality in civil society, spiritual aspects of personality, economic aspects of personality, social aspects of personality, passive crowd and leader, e-government, social and informational environment, non-governmental organizations and political-legal education.

ПОВЫШЕНИЕ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ ОБЩЕСТВЕННОСТИ – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация

Глобализация и информатизация - это события, которые всесторонне влияют на жизнь общества. В настоящее время информатизация изменило образ жизни и внутренний мир людей. В результате формируется свободная и активная личность. Социально-информационная среда, созданная информатизацией, расширила возможности людей стать настоящими лидерами. Новое общество будет создано на основе деятельности свободной прессы, которая является ключевой частью общества и её сотрудничества со всеми типами негосударственных некоммерческих организаций (ННО). Автоматизация государственных служб, появление электронного правительства, общенациональная приемная Президента Республики Узбекистан, виртуальная приемная, коллективные электронные обращения, демократизирует отношения между государством и народом и укрепляет элементы гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, личность в гражданском обществе, духовные аспекты личности, экономические аспекты личности, социальные аспекты личности, пассивная толпа и лидер, электронное правительство, социально-информационная среда, негосударственные некоммерческие организации и политико-правовое образование.

ЖАМИЯТ АХБОРОТЛАШУВИНИНГ КУЧАЙИШИ – ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ЗАРУРИЙ ШАРТИ

Аннотация

Глобаллашув ва ахборотлашув жамият ҳаётига ҳар томонлама таъсир қиладиган ҳодисалардир. Ҳозирги даврда ахборотлашув, аввало, шахсларни, уларнинг ички дунёсини, турмуш тарзини ўзгартирди. Натижада, эркин ва фаол шахс шаклланмоқда. Ахборотлашув тўғрисида келган ижтимоий-ахборот муҳити шахсларнинг реал етакчи бўлиш имкониятларини кенгайтди. Жамиятнинг таянч нуқталаридан бўлган эркин матбуотнинг фаолияти, давлатнинг барча турдаги нодавлат нотижорат ташкилотлар (ННТ) билан ҳамкорлиги асосида янги жамият қарор топади. Давлат хизматлари автоматлашuvi, электрон ҳукуматнинг пайдо бўлиши, Ўзбекистон Республикаси Президентининг халқ қабулхоналари, Виртуал қабулхона, жамоавий электрон мурожаат кабилар давлат ва халқ ўртасидаги алоқаларни демократлаштирмоқда ва фуқаролик жамияти унсурлари мустаҳкамланмоқда.

Калит сўзлар: ахборотлашув, фуқаролик жамияти, фуқаролик жамиятида шахс, шахснинг маънавий жиҳатлари, шахснинг иқтисодий жиҳатлари, шахснинг ижтимоий жиҳатлари, пассив оломон ва етакчи шахс, электрон ҳукумат, ижтимоий-ахборот муҳити, ННТ ва ҳуқуқий-сиёсий таълим.

КИРИШ. Ижтимоий муносабатлар ва ижтимоий-ахборот коммуникациялари типи бўлиб жараёнларнинг фундаментал асоси хашиша келган. Ахборотлашувнинг кучая бориши ижтимоий

муносабатларнинг макон тўсиқларини баргараф қила бориб, ижтимоий муносабатлар усули сифатида шаклланишининг устувор омилига айланди.

Ҳозирги замон фуқаролик жамияти ахборотлашган жамият асосида муваффақиятли ривожланиши мумкин. Чунки бу жамиятнинг асосий харақатлангувчи кучи ижтимоий муносабатларнинг субъекти бўлган шахсдир. Бунда устувор бўлган уч жиҳат ҳам аҳамиятга эга: шахснинг маънавий жиҳати – фуқаролик жамиятининг асосида ўз ҳуқуқларини химоя қиладиган ва амалга ошира оладиган эркин, фаол шахс ётади; шахснинг иқтисодий жиҳати фуқаролик жамияти ижтимоий субъект эркинлигининг шароити ва асоси сифатида хусусий мулк бўлгандагина қарор топади; шахснинг ижтимоий жиҳати – хусусий ва шахсий ҳаёти химояланган, зўрликка қарши тура олиш жиҳатидир.

Бу уч жиҳат асосида давлат ва фуқаролик жамияти ўртасида фундаментал ижтимоий зиддиятлар вужудга келади. Ахборотлашган жамият бу зиддиятларни ҳал қилишининг муҳим шароити бўлиб хизмат қиладди.

АСОСИЙ ҚИСМ. Илгариги жамиятларда пассив оломон ва етакчи шахслар ўртасида ижтимоий мақомнинг тақсимланишида гафовут ҳар жиҳатдан катта бўлиб, улар ўртасида ўтиб бўлмас тўсиқ мавжуд эди. Жамият ахборотлашувининг кучайиши туфайли вужудга келган ижтимоий-ахборот муҳити шахсларнинг реал етакчи бўлишлари учун имкониятларини кучайтирди. Илгариги даврларда етакчи (ёки ҳокимиятнинг реал муҳолифати) бўлиш учун юқори ижтимоий ва шахсий энергияга, ташкилий, ахборот, молиявий, ҳукумат ресурсларига эга бўлиш зарур эди. Ҳозирги ижтимоий-ахборот муҳитида ҳар бир шаклланган шахс бундай ресурсларга эга бўлмаса ҳам бемалол етакчилик мавқеига эриша олиши мумкин. Янги ахборот муҳити ижтимоий ижодкорликнинг янги масштабларини, ахборотга эришув эркинлигини, ўзини намоён қилишнинг турли имкониятларини кафолатлайди. Ахборотлашган жамиятнинг бу афзалликлари кенг доирадаги шахсларга гениал ва гоят истеъдодли бўлмаса ҳам, фуқаровий фаоллигини намоён қилишга, ташкилий институтларсиз ҳам етакчилик сифатларини кўрсатишга имкон яратади.

Ижтимоий-ахборот муҳитининг янги шароити фаол ва пассив фуқаролар, фуқаролик жамиятининг етакчилари ва оддий аъзолари ўртасидаги миқдорий муносабатни бир категориядан бошқа категорияга ўтказди, ижтимоий кўпчиликнинг мақомини ҳам тубдан ўзгартиради.

Фуқаролик жамияти мулкий хилма-хилликка, фуқароларнинг иқтисодий эркинлигига асосланади. Хусусий мулкка эга бўлган шахс гадбиркорлик фаолиятида ўзининг эркинлик ва ҳуқуқлари, улардан фойдаланиш имкониятлари, ўз манфаатлари ҳақидаги тасавурларига таянади. Иқтисодий эркинлик фуқароларнинг ўз манфаатларини химоя

қилиш ва амалга ошириш заруриятини вужудга келтиради. “Иқтисодий гармоқларига маъмурий гавсирларни қисқартириш ва бозор механизмларидан кенг фойдаланиш ... давлат иштирокидаги бизнес тузилмаларини гашкил этишни чеклаш, бу борада бозорга хос механизмларни ишлаб чиқиш, давлатнинг айрим функцияларини хусусий секторга ўтказиш”ни тақозо қилади[2]. Жамиятнинг ахборотлашуви бу жараёни осонлаштиради, тезлаштиради, умумий манфаатларга эга бўлган шахсларнинг ташкилий жиҳатдан уюшувига олиб келади, натижада шахслар ижтимоий бошқарувнинг фаол иштирокчисига айланадилар. “Янги параметрларга эга бўлган ижтимоий-ахборот маконида фуқаро эркинликлари алоҳида, лекин кўпчилик субъектларнинг ижтимоий интеграцияси эркинлиги асосида тугилади,” – деб таъкидлайди рус олими А. И. Сляднева[1]. У кўшимча қилиб ёзадики, бунда янги ахборот шароитида ахборот таъсирининг кумулятив самараси автомагик равишда, кўпинча, иштирокчиларнинг онгли мақсадларидан ташқари ва ҳатто ижтимоий таъсирга, харақатга, ижтимоий тенденцияларга, ижтимоий муносабатларга, ўз-ўзини ташкиллаштираш ва ўз-ўзини бошқаришга айлангирадиган бу ўзгаришнинг механизмларини гушунмасдан намоён бўлади.

Ҳуқуқий давлат билан ҳамкор бўлиш, жамиятнинг таянч нуқталаридан бўлган эркин матбуотнинг фаолияти, давлат ташкилотларига ҳам, гадбиркорлик фаолиятига ҳам кирмайлиган учинчи сектор – эркин уюшмалар, хайрия жамғармалари ва шу кабиларнинг пайдо бўлиши, самарали фаолияти давлат билан ҳамкорликда тез ривож топади. Вақтли матбуот ва китоб нашрлари, аҳоли билими ва маънавиятини юксалтириш, фуқароларни илмий ва бошқа ахборотлар билан таъминлаш вазифалари давлат билан ҳамкорликда амалга оширилса, онгли фаолият устувор бўлади.

Жамият ахборотлашувининг фуқаролик жамияти қуришдаги роли эркин фуқароларнинг фаоллиги орқали намоён бўлади, дер эканмиз, савол тугилади: минглаб, миллионлаб кишиларнинг овози ахборот тигизлашуви шароитида қандай намоён бўлиши мумкин? Унинг ижтимоий натижаси қандай бўлади? Чексиз виртуал маконда индивидуал ахборот акцияси қатор ҳолатларда ижтимоий аҳамиятга эга бўлиши мумкин.

Биринчидан, фикрнинг ноёблиги ва аҳамиятлилиги. Ташаббускор субъект ва унинг гоёси ахборотни таҳлил қилишнинг барча босқичларидан (идрок қилиш, рационал таҳлил, баҳолаш) ўтишга, виртуал жамоани фаолаштирашга эришиши лозим бўлади.

Иккинчидан, субъект-ташаббускор ва унинг гоёси оммавий эҳтиёжларнинг, кадрятларнинг гашувчиси бўлиши керак. Нуқтаи назарнинг кўпчилик гомонидан маъқулланиши оммавий ахборот хулқини вужудга келтиради ва ижтимоий маконда самара беради.

Учинчидан, ташкилий жиҳатдан, мақсадли таъсир кўрсатиш орқали амалга ошади.

Шундай қилиб, ахборотлашган жамиятнинг фуқаролик жамияти қуришдаги ўрни, аввало, ахборотлашган шахс фаолиятида намоён бўлади. Эркин шахснинг маънавиятида ўз ҳуқуқ, бурч ва эркинликларини англаб, ўзини жамиятнинг ажралмас унсури деб билиб, жамият ҳаётига дахлдорлик ҳиссининг кучайиши ва ижтимоий фаол бўлиши орқали фуқаролик жамияти қарор топади.

Ҳозирги даврда ахборотлашган жамият фуқаролик жамияти қуришнинг, унинг барча институтлари самарали фаолиятининг объектив шароитидир.

Давлат хизматларининг автоматлашуви, “электрон ҳукумат”нинг пайдо бўлиши “фуқаро-давлат” муносабатларининг демократлашувига қаратилган. Шу билан бирга, “тўғридан-тўғри демократия” янада кучаяди. Электрон ҳокимият фуқаролик жамияти ва давлат сиёсати ўртасида боғлаб турувчи ҳалқа вазифасини бажаради. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти қуриш соҳасида жадал тараққиётни бошлаб берган бешта устувор йўналиш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси тараққиётнинг янги даври учун мўлжаллаган муҳим дасури амал бўлди. Бу ноёб ҳужжат жамиятни такомиллаштириш ва жадал ривожлантиришнинг янгича ёндашув ва мезонларини жорий этиш, аҳолининг барча қатламлари ўртасида ташаббускорлик, тадбиркорлик, масъулият ва дахлдорлик туйғусини оширишнинг илмий-назарий, амалий-конструктив асосларини белгилаб берди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ҳаракатлар Стратегияси “Халқ давлат идораларига эмас, балки давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” деган гоя[3] асосига қурилганлигини кўриб турибмиз. Дунёда муқобили йўқ Ўзбекистон Республикаси Президентининг халқ қабулхоналари ҳамда Виртуал қабулхонаси фуқароларнинг мурожаатлари билан ишлашнинг ўзига хос демократик институти сифатида амалда ўзини оқламоқда. Ушбу қабулхоналарда ўтган бир йил ичида 1,5 млн.тадан зиёд мурожаатлар кўриб чиқилгани давлат хизматчиси халқ олдида масъул эканини такрор ва такрор тасдиқламоқда. Давлат ҳокимияти томонидан қабул қилинадиган қарорларда халқнинг истақлари мужассамлигига эришиш, яъни жамиятда демократия талабларининг амалда намоён бўлишида ҳам бу тизим асос бўлиб қолмоқда. Давлат хизматлари агентлигининг ташкил этилгани давлат ва фуқаролик жамияти манфаатлари уйғунлашувида муҳим бўлди.

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида айtilган фикрлар фуқаролик жамияти ривожини янги, юқори босқичга ўтганлигини билдиради. Фуқаролик жамияти давлат бошқаруви ҳолатига бевосита боғлиқдир. Давлат бошқарувидаги ҳаддан ташқари марказлаштирилган тартиб-тамоийлар ҳам мурожаатномада кескин танқид қилинди. Эркинлаштириш ёки мўтадиллаштириш сиёсати маъқулланар экан, маҳаллий давлат идораларидаги раҳбар ва мутасадди кадрларнинг масъулиятини тубдан ошириш кун тартибига қўйилди.

“Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили” деб номланган 2017 йилда давлат органлари, раҳбарлар бевосита халқ ичига кириб борди ва муаммолар тўғридан-тўғри ўрганилиб, ижроси таъминланиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида қонунлар муҳокамасига кенг халқ оmmasини жалб қилиш мақсадида замонавий ахборот коммуникация технологиясини жорий этиш гояси илгари сурилди. Замонавий ахборот-коммуникация технологияларининг жорий этилиши, “жумладан, – дейилади Мурожаатномада, – Интернет тармоғида махсус “майдон”лар яратиш зарур. Шу муносабат билан мамлакатимиз фуқаролари давлат ва жамият ҳаётига дахлдор муҳим масалалар бўйича ўз фикрларини билдиришлари учун Интернет тармоғида “менинг фикрим” деб номланган махсус веб-саҳифа ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Хусусан, демократиянинг илғор механизми сифатида жамоа бўлиб электрон мурожаат киритиш тартибини татбиқ қилиш зарур”[4].

Олий Мажлис ҳузурида Олий Мажлисга келадиган турли таклифларни чуқур таҳлил қиладиган илмий марказ бўлувчи қонунчилик муаммолари парламент тадқиқотлари институти ташкил этилди. Бу эса маҳаллий органларнинг тўғри қарор қабул қилишига ёрдам беради.

ХУЛОСА. Фуқаролик жамияти фақат қонуннинг устунлиги, одамларнинг конституцион ҳуқуқларини химоя қилиш эмас. Фуқаролик жамиятининг асосий кўрсаткичларидан бири унинг ҳокимият билан ҳамкорлик қила олиш қобилиятидир.

Хулоса қилиб айтганда, фуқаролик жамиятида барча ННТлар ўз йўналишларидан қатъи назар шахслар фаоллиги ва ҳамкорлик қобилиятини ошириш учун ҳуқуқий таълим билан шуғулланишлари керак.

АДАБИЁТЛАР

1. «Информационные Ресурсы России» №2, 2009; http://www.aselibrary.ru/digital_resources/journal/irr/2009/number_2/number_2_1/number_2_1926/
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 21-бет.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 4-5-бет.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 26-27-бет.